

गोरखा जिल्ला बगुवा गा.वि.स. मा प्रचलित लोककथाहरूको
सङ्कलन, वर्गीकरण र विश्लेषण

गोरखा जिल्ला बगुवा गा.वि.स. मा प्रचलित लोककथाहरूको सङ्कलन, वर्गीकरण र विश्लेषण

मालती भट्ट

२०६८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत
द्रव्यशाह बहुमुखी क्याम्पसको एम. ए. दोस्रो
वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनको लागि प्रस्तुत
शोध-पत्र

शोधार्थी

मालती भट्ट

द्रव्यशाह बहुमुखी क्याम्पस

लक्ष्मी बजार, गोरखा

२०६८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
द्रव्यशाह बहुमुखी क्याम्पस, लक्ष्मीबजार, गोरखा

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत द्रव्यशाह बहुमुखी क्याम्पसकी छात्रा मालती भट्टले त्रि.वि. स्नातकोत्तर तह (एम. ए.) मा नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनको लागि गर्नु भएको “गोरखा जिल्ला बगुवा गा.वि.स.मा प्रचलित लोककथाहरूको सङ्कलन, वर्गीकरण र विश्लेषण” नामक शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

१. विभागीय प्रमुख : उपप्राध्यापक बट्टी कुमार कार्की
२. शोध निर्देशक : सहायक प्राध्यापक सुनील अर्याल
३. बाह्य परीक्षक : उपप्राध्यापक धनेश्वर भट्टराई

मिति : २०६८/१०/१५

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

“गोरखा जिल्ला बगुवा गा.वि.स.मा प्रचलित लोककथाहरूको सङ्कलन, वर्गीकरण र विश्लेषण” शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अर्न्तगत द्रव्यशाह बहुमुखी क्याम्पस, लक्ष्मीबजारको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि यसै क्याम्पसकी छात्रा मालती भट्टले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । सामग्री सङ्कलनका क्रममा सम्बद्ध व्यक्तिहरूसँग भेट गरी परिश्रमपूर्वक सम्पन्न गरिएको उहाँको यस शोधकार्यसँग म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६८/१०/६

.....
सुनील अर्याल
सहायक प्राध्यापक
द्रव्यशाह बहुमुखी क्याम्पस
लक्ष्मीबजार, गोरखा

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले आदरणीय गुरु श्री सुनील अर्यालको निर्देशनमा तयार पारेको हो । आफ्नो अति व्यस्त जीवनमा पनि अमूल्य समय दिई समुचित निर्देशन दिएर लेखनकार्यमा अभिप्रेरित गर्नुहुने शोध निर्देशक श्रद्धेय गुरुप्रति सर्वप्रथम म हार्दिक आभारका साथै कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथै मलाई यस कार्यका लागि उत्साह सञ्चार गर्नु हुने र आवश्यक सल्लाह र सुझाव दिनु हुने उहाँप्रति म आभारी छु ।

यो शोधपत्र तयार पार्ने सिलसिलामा आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराई समुचित सल्लाह र सहयोग प्रदान गर्नु हुने सहायक प्राध्यापक रुद्रनाथ पोखरेल तथा अन्य सम्पूर्ण महानुभावप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । त्यस्तै अनेक बाधा व्यवधानलाई पन्छाएर कति दुःख नमानी अथक परिश्रम गरेर मलाई समय, साधन र वातावरण दिएर मेरा अध्ययनलाई निरन्तरता प्रदान गर्नु हुने जीवनसाथी श्री ध्रुवकुमार भट्ट तथा छोरा सञ्जय भट्ट र सागर भट्टप्रति पनि म सदैव कृतज्ञ रहनेछु । त्यस्तै शोध लेखनका सन्दर्भमा ठाउँठाउँमा पुगेर सामग्री सङ्कलन गर्न सहयोग गर्नु हुने शिक्षक दुर्गा प्रसाद ढकाल तथा आदरणीय अभिभावक कुलदेव भट्टराईप्रति पनि आभार प्रकट गर्दछु ।

शोधकार्यका सन्दर्भमा सामग्री उपलब्ध गराई सहयोग गर्ने त्रि.वि. पुस्तकालय, द्रव्यशाह बहुमुखी क्याम्पसको पुस्तकालय, सावधानीपूर्वक टड्कण गरिदिने, आवश्यक वर्ण विन्यास हेरिदिने, युनिक कम्प्युटरका श्री शिशिर प्रधानप्रति हार्दिक धन्यवाद प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सविनय अनुरोध सहित द्रव्यशाह बहुमुखी क्याम्पस, लक्ष्मी बजार, गोरखा समक्ष पेस गर्दछु ।

मिति : २०६८/१०/५

शोधार्थी

मालती भट्ट

स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्ष

शैक्षिक सत्र २०६४-२०६६

द्रव्यशाह बहुमुखी क्याम्पस

लक्ष्मी बजार, गोरखा

विषयसूची

पृष्ठ

पहिलो परिच्छेद : शोधपरिचय	१-६
१.१ शोधपरिचय	१
१.२ शोधसमस्या	२
१.३ शोधको उद्देश्य	२
१.४ पूर्वकार्यको विवरण	२
१.५ शोधकार्यको औचित्य	५
१.६ अध्ययनको सीमा	५
१.७ शोधविधि	६
१.८ शोधपत्रको रूपरेखा	६
दोस्रो परिच्छेद : गोरखा जिल्ला, बगुवा गा.वि.स.को परिचय	७-१०
२.१ पृष्ठभूमि	७
२.२ नामकरण	७
२.३ भौगोलिक अवस्था र सिमाना	८
२.४ राजनैतिक विभाजन र जनसङ्ख्या	८
२.५ धर्म, जाति र भाषा	८
२.६ हावापानी	९
२.७ प्रसिद्ध स्थानहरू	९
२.८ सामाजिक जनजीवन	९
२.९ शिक्षा र स्वास्थ्यको अवस्था	१०
२.१० निष्कर्ष	१०
तेस्रो परिच्छेद : लोककथा सिद्धान्त, परिचय र विधागत वर्गीकरण	११-३३
३. लोक साहित्यको परिचय	११
३.१ 'लोक' शब्दको व्युत्पत्ति र अर्थ	१३
३.१.१ लोक साहित्यको विधागत वर्गीकरण	१४

३.१.१.१ लोकगीत	१४	
३.१.१.२ लोकगाथा	१४	
३.१.१.३ लोककथा	१५	
३.१.१.४ लोकनाटक	१५	
३.१.१.५ उखानटुक्का	१५	
३.१.१.६ गाउँखानेकथा	१६	
३.१.१.७ निष्कर्ष	१६	
३.२ लोककथाको परिचय, परिभाषा र स्वरूप	१६	
३.२.१ लोककथाको परिभाषा	१७	
३.२.२ लोककथाको स्वरूप	१८	
३.२.३ लोककथा र लिखितकथा	१९	
३.२.४ लोककथा र लोकसाहित्यका अन्य आख्यान विधा	२०	
३.२.४.१ लोककथा र लोकगाथा	२०	
३.२.४.२ लोककथा र लोकनाटक	२१	
३.३ लोककथाका विशेषताहरू	२१	
३.४ लोककथाका तत्त्वहरू	२३	
३.४.१ कथानक	२४	
३.४.२ पात्र	२४	
३.४.३ संवाद	२५	
३.४.४ परिवेश	२५	
३.४.५ उद्देश्य	२५	
३.४.६ भाषाशैली		२५
३.५ लोककथाको वर्गीकरण	२६	
३.५.१ पौराणिक लोककथा	२८	
३.५.२ अतिरञ्जित लोककथा	२८	
३.५.३ साँस्कृतिक एवं ऐतिहासिक लोककथा	२८	

३.५.४ सामाजिक लोककथा	२९
३.५.५ जीवजन्तु सम्बन्धी लोककथा	२९
३.५.६ विविध लोककथा	२९
३.६ लोककथाको उत्पत्ति सम्बन्धी विभिन्न धारणाहरू	२९
३.७ लोककथाको अध्ययन-परम्परा	३१
३.८ निष्कर्ष	३३
चौथौ परिच्छेद : गोरखा जिल्लाको बगुवा गा.वि.स.मा प्रचलित लोककथाको विश्लेषण	३४-८२
४.१ कथावस्तुका आधारमा सङ्कलित लोककथाको विश्लेषण	३४
४.२ अभिप्रायका आधारमा सङ्कलित लोककथाहरूको विश्लेषण	४६
४.३ पात्र र चरित्र चित्रणका आधारमा सङ्कलित लोककथाहरूको विश्लेषण	५६
४.४ वातावरण र परिवेशका आधारमा सङ्कलित लोककथाहरूको विश्लेषण	७१
४.५ उद्देश्यका आधारमा सङ्कलित लोककथाहरूको विश्लेषण	७५
४.६ भाषाशैलीका आधारमा सङ्कलित लोककथाहरूको विश्लेषण	८०
४.७ परिच्छेदको निष्कर्ष	८२
पाचौँ परिच्छेद : उपसंहार	८३-८९
५.१ उपसंहार	८३
५.२ सारांश	८५
५.३ निष्कर्ष	८६
५.४ भावी अनुसन्धानका निम्ति सुझाव	८९
छैटौँ परिच्छेद : गोरखा जिल्ला, बगुवा गा.वि.स.मा प्रचलित लोककथाको सङ्कलन	९०-१११
परिशिष्ट क	९०
परिशिष्ट ख	१०८
परिशिष्ट ग	१०९
परिशिष्ट घ	११०
सन्दर्भग्रन्थसूची	

सङ्क्षेपीकृत सूची

इ.सं.	ईस्वी संवत्
क्र.सं.	क्रम सङ्ख्या
कि.मी.	किलो मिटर
गा.वि.स.	गाउँ विकास समिति
ते.स.	तेस्रो सस्करण
ने.रा.प्र.प्र.	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
पा.वि.के.	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
वि.सं.	विक्रम संवत्
त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नं.	नम्बर
सा.प्र.	साभा प्रकाशन

चिन्ह

चिन्ह

/

-

:-

:

+

-

+

.....

अर्थ

वा/अथवा

निर्देशक चिन्ह

“ ”

विसर्ग

हो

होइन

दुवै

छुटेको